

בס"ד. שיחת ש"פ נשא, ט' סיון, ה'תשכ"ג.

בלתי מוגה

א. ענינו של יום השבת — שכולל את כל ימי השבוע שעבר (שהם הכנה ליום השבת, כמארוז"ל¹ "מי שטרח בערב שבת (דקאי על כל ימי השבוע) יאכל בשבת"), שגם הם מתקדשים בקדושת השבת, ובלשון החסידות² — שמתבררים ומזדככים ועולים למעלה.

ונוסף לזה, יש מעלה יתירה ביום הש"ק שלאחרי חג השבועות — להיותו גם מימי התשלומין דחג השבועות:

בכל השבתות — נעשית העבודה של כל יום מימי השבוע ביומו, כמאמר³ "כל יומא ויומא עביד עבדתי", וביום השבת הרי זה רק נכלל ועולה למעלה; ואילו ביום השבת שלאחרי חג השבועות שהוא מימי התשלומין, הנה לא זו בלבד שהעבודה דחג השבועות עולה למעלה, אלא עוד זאת, שאז יכולה להיעשות גם העבודה דחג השבועות כשלעצמה.

וענין זה הוא בכל שנה ושנה, באיזו קביעות שתהי', דכיון שהתשלומין הם "כל שבעה"⁴, הרי לעולם יש גם יום השבת ביניהם.

ב. והדברים אמורים בנוגע לכל פרטי הענינים שבחג השבועות:

עיקר ענינו של חג השבועות הוא — מתן תורה.

וכמו"כ ישנו גם הענין ד"חג השבועות" עצמו — שנזכר בנוסח התפלה עוד לפני "זמן מתן תורתנו" — שיש בו כמה פירושים, ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁵:

הפירוש הפשוט — ע"ש "שבעה שבועות תספר לך"⁶, דהיינו, ז' השבועות שסופרים לאחרי הקרבת העומר שבא מן השעורים⁷, מאכל בהמה⁸, שמורה⁹ על בירור וזיכוך כל פרטי ז' המדות דנפש הבהמית, ועי"ז באים בחג השבועות להקרבת שתי הלחם מן החטים, מאכל אדם כו'.

ופירוש נוסף — מלשון שבועה, ושבועות לשון רבים — ב'

(6) פ' ראה טז, ט.

(7) סוטה רפ"ב. מנחות סח, ב. ועוד.

(8) סוטה שם. וראה פסחים ג, סע"ב.

(9) ראה לקו"ת אמור לה, ד ואילך. ובכ"מ.

(1) ע"ז ג, סע"א.

(2) ראה לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.

(3) זח"ג צד, ריש ע"ב.

(4) חגיגה יז, א. וש"נ.

(5) עירובין יג, ב. וש"נ.

שבועות¹⁰: השבועה של בני ישראל — "משביעין אותו כו"¹¹, על קיום התומ"צ; והשבועה של הקב"ה — "בי נשבעתי"¹², "שלא יחליפם באומה אחרת"¹³.

[ובזה גופא — ב' אופנים: מלמטה למעלה — שתחילה היא השבועה של בני, ועי"ז הנה "רוח אמשך רוח ואיתי רוח"¹⁴, שתהי' גם השבועה של הקב"ה; מלמעלה למטה — תחילה השבועה של הקב"ה, ואח"כ השבועה של בני].

וכל ענינים אלו — לא רק שנכללים ומתעלים ביום הש"ק זה, אלא עוד זאת, שיכולים לפעול ענינים אלו עצמם ביום הש"ק זה, להיותו מימי התשלומין.

ג. ולהעיר:

בנוגע לענין התשלומין כפי שהוא בפשטות, בנגלה דתורה — הרי ביום השבת שבימי התשלומין אי אפשר להשלים את הקרבת קרבנות החג, כיון שאין מקריבים קרבנות יחיד בשבת¹⁵.

וע"פ הידוע שהענינים הרוחניים והענינים הגשמיים צריכים להיות מתאימים זל"ז — הרי כיון שבגשמיות לא היו יכולים להקריב קרבנות אלו ביום השבת, אינו מובן: איך שייך הענין דתשלומין ברוחניות ביום השבת?

אך הענין הוא — שזהו ע"ד שמצינו שקלקלתן זוהי תקנתן¹⁶, שלכן הנה דוקא משחרב ביהמ"ק יכול להיות ענין התשלומין — ברוחניות — (גם) ביום השבת. וכשם שדוקא משחרב ביהמ"ק יכול כל אחד מישראל לעשות את כללות העבודה הרוחנית דביהמ"ק (ובלשון הרמב"ם¹⁷: "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש וכו'"), אף שבזמן הבית היתה צריכה עבודה זו להיעשות ע"י כהנים ולוים דוקא.

ד. וכמו כן בנוגע להענין ד"אתה בחרתנו"¹⁸ ששייך לחג השבועות

13) תדבאר ספכ"ד. תדבאר ספ"י. וראה רות רבה פתיחתא ג.
14) זח"ב קסב, ריש ע"ב.
15) תמורה רפ"ב.
16) ע"ד שבת פ, ב. ועוד.
17) הל' שמיטה ויובל בסופן.
18) נוסח תפלת יו"ט.

10) ראה שיחת יום ב' דחה"ש תשט"ז בתחלתו (תו"מ חט"ז ע' 323). וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשי"ב ס"י ואילך (תו"מ ח"ה ס"ע 246 ואילך).
11) נדה ל, ב.
12) וירא כב, טז.

— שיכולים לפעול זאת גם עתה, ובאופן של הוספה (עד כמה ששייך ענין של "הוספה" בהדרגה שבה ישנו ענין הבחירה).

וכל זה צריך להיות מתוך שמחה, כפי שפוסק רבינו הזקן בשו"ע¹⁹ בנוגע לחג השבועות (ע"פ דברי הגמרא²⁰ "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא, יום שניתנה בו תורה הוא"), ש"צריך לאכול ולשמוח בו להראות שנוח ומקובל לישראל יום שניתנה בו התורה".
[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אתה בחרתנו"].

* * *

ה. דובר בהתוועדות דחג השבועות²¹ אודות ה"חתונה כפולה" שבזמן מתן תורה ("יום חתונתו זה מתן תורה"²²), החתונה של כנסת ישראל עם הקב"ה, והחתונה של כנס"י עם התורה,

— כמו כל עניני חג השבועות שהם כפולים, ולדוגמא: "שבועות" לשון רבים, שבועת הקב"ה לישראל ושבועת ישראל להקב"ה (כנ"ל ס"ב), וכן הקרבת שני שעירים בחג השבועות²³, וכן כללות התורה שניתנה בחג השבועות היא כפולה — תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, כמרומו בשתי הלחם, דקאי על תורה שנקראת לחם, כמ"ש²⁴ "לכו לחמו בלחמי". ולהעיר גם ש"דכו"ע בשבת ניתנה תורה"²⁵, והרי "כל עיסקא דשבתא כפול"²⁶ —

ונתבאר, שע"י החתונה של בני עם התורה (שהתורה היא הכלה ש"מאורסה"²⁷ לישראל שהם החתן), נעשית החתונה של בני"י (הכלה) עם הקב"ה (החתן), ונוכר גם מאמר הזהר²⁸ "תלת קשרין מתקשרין דא בדא, ישראל באורייתא ואורייתא בקוב"ה".

ושאלו על זה: תוכן מאמר הזהר "תלת קשרין כו"י" הוא שהתורה היא הממוצע בין ישראל לקוב"ה, שעל ידה מתקשרים ישראל עם קוב"ה, ועפ"ז נמצא, שהתורה היא המשפעת לישראל, והיינו, שהתורה היא

(24) משלי ט, ה. וראה זח"א (בהשמטות) רס, א. לקו"ת אמור לז, ב. ובכ"מ.
(25) שבת פו, ב.
(26) מדרש תהלים צב, א.
(27) ברכות נו, א. וש"נ.
(28) ח"ג עג, א.

(19) או"ח סתצ"ד ס"ח.
(20) פסחים סח, ב (ובפרש"י).
(21) סכ"ח (לעיל ע' 46 ואילך).
(22) תענית כו, ב (במשנה).
(23) אמור כג, יט. פינחס כח, ל. פרש"י
אמור שם. וראה אוצר מנהגי חב"ד — חג השבועות ס"ע שו. וש"נ.

בבחי' חתן, וישראל הם בבחי' כלה — דלא כמשנת"ל שהתורה היא הכלה, ואילו החתן קאי על בניי שהם המשפיעים בתורה?

ו. ובהקדמה:

כבר עמד רבינו הזקן בלקוטי תורה (בדרושי פ' ברכה²⁹ ובדרושי שיר השירים³⁰) על ענין זה — שממאמר רז"ל שהתורה היא מאורסה לישראל משמע שישראל הם בבחי' חתן והתורה היא בבחי' כלה, ואילו מהמאמר תלת קשרין משמע שישראל מקבלים מהתורה, וא"כ התורה היא החתן המשפיע. ומבאר בארוכה איך ששניהם אמת כו'.

ויובן מכמו שהוא בלימוד התורה כפשוטו:

סדר הלימוד הוא "דליגמר איניש והדר ליסבר"³¹, "לעולם ילמד אדם תורה (למיגרס) ואחר כך יהגה (יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרין), שנאמר³² בתורת ה' והדר ובתורתו יהגה"³³.

ומובן, שבתחילת הלימוד, כאשר הלימוד הוא למיגרס בלבד, אזי הלומד מקבל מהתורה, ולאחרי כן, כשהלימוד הוא לעיונא, ועד שמחדש בתורה כו' — הרי הלומד משפיע ומוסיף בתורה. ועד שישנו ענין ההשפעה דישראל בתורה באופן היותר נעלה — כפי שמצינו בדוד שהי' מחבר תורה שלמעלה בהקב"ה³⁴.

ונמצא, שבחטונה של ישראל עם התורה ישנם ב' אופנים-מדריגות: בתחילה התורה היא החתן וישראל הם הכלה — שישראל מקבלים מהתורה, ואח"כ מתעלים ישראל ונעשים בבחי' חתן והתורה היא הכלה — שישראל משפיעים בתורה.

ז. והנה, עי"ז שישראל משפיעים בתורה, אזי מקבלים מהקב"ה המשכה והשפעה נעלית יותר:

כתיב³⁵ "אם בחוקותי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה"³⁶ — שזהו הלימוד באופן של יגיעה, ועד שמחדשים בתורה, דהיינו, שישראל משפיעים בתורה.

ואז — "ונתתי גשמיכם בעתם"³⁷, וכל שאר הברכות האמורות

(29) צד, א ואילך.
 (30) לח, ב ואילך.
 (31) שבת סג, א.
 (32) תהלים א, ב.
 (33) ע"ז יט, א (ובפרש"י).
 (34) ראה זח"ג רכב, ב. ספר הבהיר סנ"ח (קצו). וראה גם תו"ח משפטים רצ, ב ואילך.
 (35) ר"פ בחוקותי.
 (36) תו"כ ופרש"י עה"פ.
 (37) שם, ד.

בפרשה, עד "ואולך אתכם קוממיות"³⁸, "מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון"³⁹, וכמבואר במדרשי רז"ל⁴⁰ שברכות אלו הם באופן שלמעלה מדרך הטבע (כפי שיתגלה בעיקר בימות המשיח) — שזוהי השפעה נעלית יותר שנמשכת מהקב"ה לישראל עי"ז שישראל משפיעים בתורה.

וזהו תוכן הענין האמור לעיל — שע"י החתונה של ישראל עם התורה, שהם משפיעים בתורה (לאחרי שתחילה מקבלים מהתורה), אזי נעשית החתונה של ישראל עם הקב"ה, שמקבלים מלמעלה השפעה נעלית יותר.

ח. ובפרטיות יותר:

בענין החתונה — הנה לכל לראש ישנה ה"חופה", שהו"ע המשכת המקיף על החתן וכלה יחדיו, שזוהי המשכה מלמעלה שנותנת כח שיוכל להיות היחוד של החתן והכלה⁴¹; וע"י היחוד של החתן והכלה (שהחתן משפיע לכלה) נמשך מלמעלה אור נעלה יותר, שזהו מ"ש⁴² "ויברך אותם גו".

והחילוק בין ההמשכה שלפני ולצורך היחוד להמשכה שלאחרי וע"י היחוד — ע"ד החילוק שבין האתערותא דלעילא שמעוררת את האתערותא דלתתא, לאתעדל"ע שבאה לאחרי וע"י האתעדל"ת⁴³.

ועד"ז בנדו"ד: לכל לראש ישנה ההשפעה שמקבלים ישראל מהתורה (בדוגמת החופה ואתעדל"ע הא), שזוהי הנתינת כח שע"ז יוכלו ישראל להיות בבחי' חתן להשפיע בתורה; ועי"ז שישראל משפיעים בתורה (שהו"ע יחוד חתן וכלה), אזי מקבלים ישראל השפעה נעלית יותר מהקב"ה (ע"ד "ויברך אותם גו").

ט. וגם ענין זה שישראל משפיעים בתורה (החתונה דישראל עם התורה ש"מאורסה לישראל) ועי"ז מקבלים השפעה נעלית יותר מהקב"ה (החתונה דישראל עם הקב"ה) — מרומז במאמר דלתת קשרין: ובהקדם המובא בהמשך מאמרי ר"ה תרנ"ז מכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁴⁴, ד"צ"ל מ"ש תלת קשרין מתקשרן דא בדא, והלא הם

38) שם, יג.
 39) ב"ב עה, א. וש"נ.
 40) ראה תו"כ עה"פ.
 41) ראה לקו"ת ברכה שם.
 42) ראה לקו"ת ברכה שם.
 43) ראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך.
 44) בראשית א, כדכח. וראה זח"א נה, 44) סה"מ תרנ"ז ס"ע כח ואילך.
 ב. קסה, א. קפב, א. ועוד. הובא בתו"א ויחי מח, א.

רק ב' קשרין, קשר א' דישראל מתקשראין באורייתא, וקשר הב' דאורייתא מתקשראת בקוב"ה, וא"כ מהו שאמר תלת קשרין כו".

[ולהעיר ממ"ש כ"ק אדנ"ע בהגהה בחצאי-עיגול⁴⁵: "קושיא זו והתירוץ שיתבאר על זה הוא מכ"ק אדמו"ר האמצעי זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע⁴⁶. . . וצ"ע דבזהר אחרי דע"ג ע"א לא נאמר הלשון תלת קשרין, כי אם תלת דרגין אינון דמתקשרין כו'. אמנם בודאי נמצא באיזה מקום בזהר או בתיקונים בלשון תלת קשרין. וכפי הנראה כ"ק רבינו אדמו"ר זצוקלה"ה אמר בכל פעם בלשון תלת קשרין כו', שכן נזכר הלשון בכל הדרושים"].

ונקודת הביאור בזה⁴⁷, שנוסף על ב' הקשרים שבין ג' הענינים דישראל אורייתא וקוב"ה (קשר א' דישראל מתקשראין באורייתא, וקשר הב' דאורייתא מתקשראת בקוב"ה), ישנו קשר שלישי ביניהם — כאשר ג' הענינים דישראל אורייתא וקוב"ה הם כמו טבעת (עיגול) — הקשר דישראל עם קוב"ה שלא ע"י אמצעות התורה (מצד שרשם של ישראל בהעצמות, למעלה מהשרש דתורה).

ונמצא, שנוסף על הפירוש הפשוט במאמר דלתת קשרין, שבו מודגש שישראל מקבלים מהתורה, הנה מהדיוק ד"לתלת קשרין", שרומז גם על הקשר דישראל עם קוב"ה שלא ע"י אמצעות התורה, מובן, שישנה גם ההשפעה דישראל בתורה, שע"י מקבלים השפעה נעלית יותר מהקב"ה.

וכיון שקשר שלישי הנ"ל שמצדו משפיעים ישראל בתורה הוא במדרגה נעלית ביותר, לכן לא נתפרש הדבר להדיא במאמר דלתת קשרין, אלא רק ברמז בלבד.

י. ועפ"ז מובן שבזמן מ"ת שבחג השבועות בכל שנה יש עילוי לגבי מתן-תורה בפעם הראשונה:

ובהקדם המבואר בדרושי חסידות⁴⁸ בנוגע לחג הפסח, שיש עילוי בחג הפסח בכל שנה (לאחרי מ"ת) לגבי חג הפסח בפעם הראשונה,

46) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג ע' תשפג.

47) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 408. ח"ט ע' 264. חכ"ו ריש ע' 181. תר"מ סה"מ טבת ריש ע' מא. אייר ע' רפח. ועוד.

48) ראה תר"מ סה"מ ניסן ע' קנג. וש"נ.

45) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שהגהה זו לא נמצאת בהעתקות, אבל ראה אותה בגוף כתי"ק של כ"ק אדמו"ר נ"ע*.

(* נדפסה לאח"ז בסה"מ שם בשוה"ג (המו"ל).

שהגילוי שנמשך בחג הפסח הראשון לאחרי חצות, נמשך עתה (לאחרי מ"ת) קודם חצות.

ועד"ז י"ל בנוגע לחג השבועות, שהוא הגמר והתכלית דחג הפסח (לאחרי העבודה דספה"ע שבינתיים) — דכיון שלאחרי מ"ת ישנה (לא רק ההשפעה שבנ"י מקבלים מהתורה, אלא) גם ההשפעה שבנ"י משפיעים בתורה, שע"ז מקבלים מהקב"ה השפעה נעלית יותר (כנ"ל), הרי זה באופן נעלה יותר מאשר בפעם הראשונה⁴⁹.

יא. ובכל אופן, הנה בבואנו מזמן מ"ת, "יום חתונתו", הנה יה"ר שימשך על כל השנה כולה ענין החתונה באיזה אופן שיהי ("די חתונה אָדער יענע חתונה"),

— ע"ד הפתגם⁵⁰ בנוגע למחיית עמלק (שהי' עוד לפני והכנה למ"ת): "זָכַר" (בצירי) או "זָכַר" (בסגול), ובלבד שיהי' "תמחה" כדבעי ("אבי גוט אָבמעקן")...

והיינו, שימשך כללות ענין התורה על כל השנה כולה על מנת ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים כו', ובאופן שיהי' נראה ש"נוח ומקובל לישראל יום שניתנה בו התורה".

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) ד"ה נשא את ראש גוי.

* * *

יג. דובר אודות הענין ד"יום טבוח", בהמשך להמדובר בהתוועדות דחג השבועות (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חכ"ח ע' 24 ואילך).

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "הושיעה את עמך"].

* * *

יד. ישנו ענין נוסף שהי' בדעתי להזכירו בחג השבועות:

בכל פעם שמתקבצים חסידים של רבינו נשיאנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר — מזכירים את אחינו בנ"י הנמצאים במדינה ההיא, כולל גם

(49) אין זוכרים אם אמר שנמשכת בחי' שלמעלה גם משער הנו"ן, או שאמר שנמשכת בחי' נעלית יותר בשער הנו"ן גופא (הנו"ל?).

(50) ראה קצות השולחן ח"ג בסופו בהערות. וראה גם אג"ק ח"י"ח ע' תכה בהערה. חכ"ו ע' שפג.

את השלוחים שלהם, באי-כחם, שיצאו ראשונה מן המיצר אל המרחב, ונמצאים עתה בכפר חב"ד⁵¹.

ובנוגע לאלו שנמצאים עדיין במיצר, הנה יה"ר שגם הם יצאו מן המיצר אל המרחב תיכף ומיד — אם לא ביום הש"ק עצמו שיש בו איסור תחומין⁵², יהי' זה עכ"פ תיכף ומיד לאחר יום הש"ק, ויהי' זה בדרכי נועם ובדרכי שלום.

וכמו"כ בנוגע לכל אלו השייכים אליהם, הן בכפר חב"ד, והן בשאר הסניפים, וגם בחוץ לארץ — שיהי' אצל כולם ענין החירות בשלימות, ע"י לימוד התורה, כפי שדרשו רז"ל⁵³ על הפסוק⁵⁴ "חרות על הלוחות", "א"ת חרות אלא חירות", "שאינן לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה",

ובפרטיות יותר — "חירות מיצה"ר⁵⁵, לא רק בנוגע למוח [כפי שנעשה כבר עתה ע"י לימוד תורת החסידות, כידוע פירוש רבינו הזקן⁵⁶ בדיוק לשון הכתוב⁵⁷ "והסירותי את לב האבן גוי", לב דייקא, ולא מוח], אלא גם בנוגע ללב, ועד לחירות כפשוטה⁵⁸.

[אמרו "לחיים" עבור יהודי רוסיא, ואח"כ אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכל אלו שיש להם דוחק בפרנסה, יכולים להצטרף אליהם. וכאשר הרבה מהמסובים אמרו לחיים ונעשה רעש גדול — אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת-שחוק: לפתע נעשית התעוררות אחרת לגמרי ("גאָר אַן אַנדערע התעוררות")... כמו ה"רעש" של האופנים... א' הגבאים התחיל להכריז "שא", ואמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א: הניחו להם להרעיש...].

* * *

טו. כאן המקום להזכיר אודות אחד שבימים אלו עלה לגדולה⁵⁹,

51) ראה גם תר"מ חכ"ו ס"ע 131 ואילך. גם זהר ח"ב קיג, סע"ב ואילך. ח"ג קצג, א. תקי"ז תני"ו (צא, א). זר"ח ר"פ יתרו.
 52) ס"ע 93 ואילך. ס"ע 228 ואילך. חל"ב ס"ע 141 ואילך. חל"ג ס"ע 295 ואילך. חל"ד ע' 159 ואילך. חל"ה ע' 57. חל"ו ע' 139. ס"ע 249.
 53) ראה טושו"ע ואדה"ז אר"ח רסשצ"ו. וש"נ.
 54) ראה הכוונה להמינוי של הרש"ז שזר (ראו גם מכתב ער"ח סיון שנה זו (אג"ק חכ"ב ע' תנב)) — (המו"ל).
 55) ראה טושו"ע ואדה"ז אר"ח רסשצ"ו. וש"נ.
 56) ראה הכוונה להמינוי של הרש"ז שזר (ראו גם מכתב ער"ח סיון שנה זו (אג"ק חכ"ב ע' תנב)) — (המו"ל).
 57) ראה טושו"ע ואדה"ז אר"ח רסשצ"ו. וש"נ.
 58) ראה טושו"ע ואדה"ז אר"ח רסשצ"ו. וש"נ.
 59) ראה טושו"ע ואדה"ז אר"ח רסשצ"ו. וש"נ.

וכיון שהמינוי לגדולה הי' ע"י בני, אשר, "אכל בי" עשרה שכינתא שריא"⁶⁰, ובפרט שביניהם ישנם כמה עשירות יראי השם, הרי בודאי חל על זה מאמר הגמרא⁶¹ "העולה לגדולה מוחלין לו כו".

— ישנם כאלה ששואלים קושיות כו'. אבל, ידוע שכל קושיא היא מסטרא דהיפך הקדושה⁶². וע"פ הידוע מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶³ שהבחינה על כל דבר היא התוצאה בנוגע לפועל, הרי רואים שתיכף ומיד ביום הראשון שעלה לגדולה, פעל בענין של עשיית שלום, להשיב איש לאשתו ובני ביתו, ולמרות שהדבר הי' כרוך במאבק קשה (כפי שכתבו לי), עסק ופעל בזה מתוך זריזות כו'. וכיון שכן, יש לשכוח על כל הענינים שהיו בעבר, וכאמור, ש"מוחלין לו כו".

ובנוגע להבא — הרי אף ש"כל הגדול מחבירו וכו"⁶⁴, יתן השי"ת שיתגבר על כל המניעות והנסיונות שיזדמנו לו, ובפרט שרובם אינם אלא דמיונות כו', וינצל את האפשרויות שיש בידו עתה, ויהיו לו בעתיד, עבור החזקת והפצת התורה והיהדות המסורתית (מבלי להתפעל מאלו שרוצים לעשות פשרות וכו'), וינצל את הכחות שניתנו לו — ובפרט שקיבל ברכות מרבינו נשיאנו — עבור הפצת התורה והיהדות בכל ארץ ישראל, שתהי' באופן המתאים לכך שארץ הקודש יקרא לה⁶⁵.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אני מאמין"]

* * *

טז. רבינו הזקן כותב בסידורו בנוגע לאמירת פרקי אבות, "פרק אחד בכל שבת שבין פסח לעצרת במנחה", ש"יש נוהגין כך כל שבתות הקיץ".

ואכן מצינו מאמרים מכ"ק מו"ח אדמו"ר מהשבתות שלאחרי חג השבועות, שמתחילים במארו"ל ממסכת אבות מהפרק שאומרים באותו שבת⁶⁵.

ולפי זה, הנה הפרק שאומרים ביום הש"ק זה הוא פרק ראשון.

— יש לציין שכ"ק אדמו"ר שליט"א פתח בנימה של הסתייגות, באמרו, שלכאורה, מהו הצורך להכניס את עצמו ב"מקום צר"? ! אך מיד הפטיר, שמשתמא, בסופו של דבר, הי' זה "מקום רחב".

60 סנהדרין לט, א.

61 ראה ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג.

62 זח"ג קכד, ב (ברע"מ). הובא בתניא אגה"ק סכ"ו.

63 ראה אג"ק שלו ח"ד ע' סז (נעתק ב"היום יום" כג סיון).

64 סוכה נב, סע"א.

65 ראה תו"מ חל"ג ע' 434. וראה גם תו"מ ח"ה ע' 175. וש"נ.

יז. במשנה⁶⁶ הראשונה בפרקי אבות נאמר: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוהו לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים כו".

לכאורה, שתי הבבות שבמשנה זו — הבבא הראשונה, אודות סדר המסורה של התורה, שמשה קיבל תורה מסיני ומסרה לדורות שלאח"ז עד לאנשי כנסת הגדולה, והבבא השני', אודות ג' ההוראות שהורו אנשי כנסת הגדולה בנוגע לאופן ההנהגה — הם שני ענינים נפרדים לחלוטין, שאין שייכות ביניהם. וצריך ביאור, מדוע צירפם התנא במשנה אחת, ולא חילקם לשתי משניות נפרדות?⁶⁷

ועוד אינו מובן: לשם מה מפרט התנא שמשה מסר את התורה ליהושע, יהושע לזקנים, זקנים לנביאים, ונביאים לאנשי כנסת הגדולה — מה נוגע לדעת כל פרטים אלו שבסדר המסורה? הרי ה' יכול לומר בקיצור, שמשה קיבל תורה מסיני, ומסרה לדורות שלאח"ז, מדור לדור, עד אנשי כנסת הגדולה.

יתרה מזו: הרי בלאו הכי לא מודיע התנא את כל סדר המסורה ע"י כל הדורות שבין משה לאנשי כנסת הגדולה, שהרי בזקנים ובנביאים גופא היו כמה וכמה דורות, כפי שהרמב"ם מונה בפרטיות בהקדמתו ל"יד החזקה" ולפירושו המשניות; וכיון שאין כוונת התנא להאריך ולמנות את כל הדורות, אינו מובן מדוע מונה בנפרד דורות אלו — יהושע, זקנים ונביאים.

ועוד אינו מובן: מסירת התורה מהזקנים לנביאים, וקבלת אנשי כנסת הגדולה מהנביאים, לא היתה מצד מעלת הנבואה שבהם, שהרי אין

הרי גם מספר המשניות הוא בדיוק וגם נוגע להלכה, לפי מ"ש החלקת מחוקק (אה"ע סי' לח סק"מ) בדין המקדש את האשה ע"מ שאני יודע לשנות, ד"ל שדי (וצריך) ג' משניות (כדעת הטור בדין ע"מ שאני יודע לקרות, דבג' פסוקים סגי). ועד כמה נוגע המספר נראה גם בזה שבמס' כלאים פ"ז משנה אחת שאינה נחלקת לשנים, ובכ"ז היא מסומנת בב' מספרים — "משנה ד' וה'" (ועיין בפירושו הון עשיר, לבעהמ"ח משנת חסידים (הובא ב"תוספות אנשי שם" על המשניות), שפירש זה ע"ד הנסתר). ויש לומר, שמשנה זו נחשבת לענין דין הנ"ל (ע"מ שאני יודע לשנות) כב' משנות (ראה גם לקר"ש ח"י ע' 366).

66) מכאן עד סוסכ"ד — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ד ע' 1175 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

67) דחלוקת המשניות היא בדיוק*. ונוסף על זה שחלוקת המשניות נוגעת לכמה לימודים שעפ"י הכללים של רישא וסיפא וכו',

(* כמו כל פרטי עניני המשנה, אודותה כותב הרמב"ם בהקדמתו לפירושו המשניות שהיא "דבר קצר וכולל ענינים רבים" (מהנחה בלתי מוגה).

הנביא רשאי לפסוק דין בתורה מצד נבואה, כיון ש"תורה לא" 68 בשמים היא" 69; מותר לו לפסוק דין ע"פ חכמתו, אבל לא בנבואה. וא"כ, מדוע מתאר התנא את אלו שקיבלו מהזקנים ו"מסורה לאנשי כנסת הגדולה" בתואר ובמעלה של נביאות — בה בשעה שמעלה זו אין לה שייכות, לכאורה, למסורה של התורה.

יח. ובהכרח לומר, שהפרטים שהתנא מונה כאן, ומודיע על ידם את סדר המסורה של התורה (משה, יהושע, זקנים, נביאים ואנשי כנה"ג) — מהווים הוראה ונוגעים לכל אחד מישראל בפרט.

לימוד התורה של כל אחד מישראל צריך לעבור אצלו דרך סדר המסורה של כל הבחינות שבנפש: בחינת משה שבנפשו, יהושע שבנפשו, זקנים, נביאים ואנשי כנסת הגדולה שבנפשו.

ולכן מונה המשנה רק דורות אלו — יהושע, זקנים וכו' (אף שהיו הרבה יותר דורות, כנ"ל) — כי רק הם הנוגעים בעניננו, בעבודת האדם⁷⁰. ולכן נאמר כאן התואר "נביאים", כי בעבודת האדם, הנה בדרגה זו אכן נוגע דוקא ענין הנבואה שבהם, ולא החכמה שלהם.

ובזה יובן ג"כ הטעם שבמשנה זו לא נקרא משה רבינו נביא (אף שהמשנה מקשרת את קבלת התורה עם הנביאים) — הגם שהי' נביא, ויתרה מזו: נבואתו היתה במדריגה נעלית הרבה יותר משאר הנביאים, כמ"ש⁷¹ "ולא קם נביא גוי כמשה" — כי בחינת משה שצ"ל בכל אחד מישראל בלימוד התורה שלו, אינה ה"נבואה" שבו, אלא דוקא הבחינה של משה, שהיא למעלה מנבואה.

יט. חמש בחינות אלו ("משה וכו' אנשי כנסת הגדולה") שבהם צריך להתחלק לימוד התורה של כל אחד מישראל, צריכים להיות — כמו סדר לימוד בכלל, שהוא "מן הקל אל הכבד" — בסדר דמלמטה למעלה: תחילה צ"ל לימוד התורה ע"י ובבחינת משה שבנפשו, ולאחרי כן — בבחינת יהושע שבנפשו וכו', עד שבא לבחינת אנשי כנסת הגדולה שבנפשו⁷².

ספ"ז ופ"ח. ושם משמע דתורת משה שייכת לענין נבואתו*. ואכ"מ.

72) ובחינות אלו — משה וכו' אנשי כנסת הגדולה — בענין הספירות: משה — חכמה עילאה (ויהושע) (משרת משה) — חכמה

(* וראה לקו"ש ח"ט ע' 178 ואילך.

68) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

69) ראה בארוכה הקדמת הרמב"ם לפירוש

המשניות.

70) וע"ד שאמרו רז"ל (מגילה יד, א): "נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה".

71) ברכה לד, יו"ד. רמב"ם הל' יסוה"ת

והביאור בזה:

אמרו רז"ל⁷³, שהדבר הראשון שהאב מלמד את בנו מיד כשמתחיל לדבר הוא: "תורה צוה לנו משה"⁷⁴. זוהי הכניסה הראשונה של ילד יהודי לתורה, עוד קודם שהוא שייך להבנה. כאשר הילד שייך כבר להבנה קצת — אזי מתחילים ללמדו חומש ויקרא⁷⁵; אבל "משיודע לדבר", הנה הקשר הראשון שלו עם התורה, צריך להיות "תורה צוה לנו משה", שזהו ענין "משה קיבל תורה מסיני".

משה הוא הביטול ד"ונחנו מה"⁷⁶ — הביטול דחכמה. וזהו הצעד הראשון בקבלת התורה: לא ברגש שבלב, לא בשכל שבמוח, אלא בהתמסרות לתורה מתוך ביטול עצמי⁷⁷, שבחינת החכמה וביטול זה ישנם בכל אחד מישראל⁷⁸, ובפרט מצד בחינת משה שיש בנפשו⁷⁹.

כ. הביטול העצמי דבחינת משה מתבטא אח"כ בבחינת יהושע. בחינת יהושע היא — "לא ימיש מתוך האוהל"⁸⁰, הוא נמשך וקשור תמיד לתורת משה רבו. וכדאיתא במדרש⁸¹, שמשה חשב שבניו ימלאו את מקומו, והשיב לו הקב"ה: "נוצר תאנה יאכל פרי"⁸², דהיינו, שיהושע צריך להיות ממלא מקומו של משה, מאחר שיהושע הוא יותר מבן⁸³ — "נוצר תאנה", הוא שמר את אוהל משה ולא מש ממנו.

בחינת יהושע בעבודת האדם: כאשר הילד מתבגר קצת — יש להרגילו⁸⁴ שלימוד התורה שלו יהי' באופן ד"לא ימיש מתוך האוהל",

77 וגם "סיני" מורה על בחי' ביטול — כמבואר בלקו"ש ח"א ע' 276 ואילך וש"נ.

78 ראה תניא פי"ט.

79 ראה תניא פמ"ב.

80 תשא לג, יא.

81 במדב"ר פכ"א, יד. תנחומא פינחס יא.

הובא בפרש"י עה"ת פינחס כז, טז.

82 משלי כז, יח.

83 אף שודאי שגם אצל בניו של משה היו כל המעלות הנדרשות למילוי מקומו של משה, דאל"כ לא הי' אצל משה קס"ד שהם ימלאו מקומו, וכדמוכח גם מתשובתו של הקב"ה, שלא אמר לו שבניו אינם יכולים למלא את מקומו בגלל איזה חסרון כו' (מהנחה בלתי מוגה).

84 ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"י:

"מלמדי תינוקות מקרא כו' צריכים כו' כדי

תאה הכלולה בח"ע). זקנים (שקנה חכמה) — מוחין (שנמשך מהם גם לידת המדות). נביאים — נו"ה. אנשי כנה"ג — מלכות, כידוע שהמלכות נקראת בשם כנסת (ישראל), ומצד העבודה (כשמתעלית המלכות לשרשה) נעשית כנסת הגדולה.

73 סוכה מב, א. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"א.

74 ברכה לג, ד.

75 כמנהג ישראל — ע"פ מאמר התנחומא (צו יד. וראה לקו"ש חכ"ב בתחלתו. וש"נ) "יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים", והרי טעם זה שייך גם בנוגע לחינוך בן שנתיים או שלש שנים שמתחיל לדבר, ואעפ"כ מתחילים עמו בפסוק "תורה צוה לנו משה גו'", שהוא בסוף כל החומשים, כבפנים (מהנחה בלתי מוגה).

76 בשלח טז, זח.

שיהי' עסוק כל היום בלימוד התורה. וענין זה לא יכול לבוא אצל הילד בגלל שמבין ומרגיש את יוקר התורה — שהרי אינו שייך לזה עדיין — אלא מתוך קבלת עול, הבאה מהביטול דחכמה — יהושע, תלמידו של משה.

בחינת משה היא הביטול העצמי דחכמה, שאינו מלוכש בשום ציור, כמו ב"תינוק משיודע לדבר", כנ"ל; ואילו בחינת יהושע, משרת משה, היא — כשביטול זה מתבטא ונמשך בציור של קבלת עול, "נער לא ימיש מתוך האוהל".

ועפ"ז יובן דיוק הלשון "ומסרה ליהושע": כדי לפעול אצל התלמיד הבחינה דיהושע, "לא ימיש", יש צורך במסירה ונתינה של הרב.

כא. לאחר כן, כשמתבגר עוד יותר וכבר שייך להבנה — צריך לימוד התורה שלו להיות בהבנה והשגה; לא רק מתוך קבלת עול, אלא מתוך הבנה ועריכות. וזהו פירוש "ויהושע לזקנים" — "זקן" מורה על חכמה ושכל ("זקן זה שקנה חכמה"⁸⁵), והיינו, שלאחרי הקבלת עול דיהושע צריך להיות הלימוד באופן של "זקנים".

כב. "וזקנים לנביאים": התורה ניתנה אמנם להשגה אנושית דוקא, ו"לא בשמים היא"⁸⁶; אבל אעפ"כ מצינו⁸⁶ שכאשר התנאים והאמוראים פסקו דין, ראו תחלה את הענין כפי שהוא למעלה, ואח"כ המשיכוהו בשכלם. וכיון שלאח"ז הבינו בשכלם שכן צריכה להיות ההלכה — לא חל על זה הכלל ד"לא בשמים היא", כי ראיית הענין למעלה היתה רק הקדמה לפסק הדין בהשגת השכל⁸⁷.

וכפי שמדייק בזה בטעמי מצות ס"פ קדושים — כי הוא נקרא זה).

(86) ביאורה"ז לאדהאמ"צ וישלח כ, ב. וראה גם זה"ג רמד, ב*.

(87) וי"ל שעד"ז הוא גם בנוגע להלאו (מג"א או"ח סקנ"ו) לומר דבר שלא בשם אומרו, שבאם אחרי ששמע ההלכה משיגה בשכלו הוא ונתעצמה עמו, אין בזה איסור. ועפ"ז מתורן מה שמצינו מאמרי ר' אליעזר

לחנכם ללמוד ביום ובלילה* ולא יבטלו התינוקות כלל חוץ כו".

(85) קידושין לב, ב (וכגירסת התו"כ (קדושים יט, לב), וכבפרש"י — ל' נוטריקון.

(* ויש להעיר בדרך אגב על אחד מהענינים שבמדינה זו אין איש שם על לב — שמטיימים את הלימוד עם התינוקות בשעה השלישית או הרביעית אחר חצות היום, ולכל היתור — חצי שעה אחרי השעה הרביעית, בה בשעה שזהו דין מפורש בשו"ע (ואין מי שחולק על זה) שלימוד התורה עם התינוקות צריך להיות גם (בחלק מן ה)לילה (מהנחה בלתי מוגה).

(* בנוגע להלל ושמאי, שמקילים ומחמירים בהתאם לרשע נשמתם למעלה מבחי' החסד או מבחי' הגבורה (מהנחה בלתי מוגה).

ובזה מתורצת ג"כ הקושיא המפורסמת⁸⁸ על זה ש"תשבי (אלי הנביא) יתרץ קושיות ואבעיות", אף ש"לא בשמים היא" — כי הוא יתרץ ויפסוק בשכל ובהבנה, ואילו הנבואה אינה אלא הקדמה להפסק שבהבנה. ועד"ז גם בנוגע אלינו, לאחרי שפסקה נבואה: בכדי לפסוק הלכה לאמיתתה של תורה, צריכים להיות ירא-שמים⁸⁹; חייבים להתיירא שלא להכשל ח"ו בפסק הדין, ואז מדייק בשכלו באופן אחר לגמרי, ומכוון בשכלו אל האמת.

וזוהו גם הטעם שאין למדים מהלכות א"כ נאמרו הלכה למעשה⁹⁰, כי בשעה שההלכה נוגעת למעשה, מעיינים בה בעומק וביסודיות הרבה יותר, מצד המורא שלא להכשל בה ח"ו⁹¹.

ובזה מבואר גם מאמר חז"ל⁹² "והוי' עמו"⁹³ — שהלכה כמותו: כדי שתהי' "הלכה כמותו", לכוון הלכה לאמיתתה — לא מספיק הבנת השכל לבדה⁹⁴, אלא בהכרח להיות "והוי' עמו" — יראת שמים. וזהו "זוקנים לנביאים" — שנוסף על מעלת החכמה, "זקנה" בתורה, מוכרחת להיות גם המעלה ע"ד נבואה — יראת שמים⁸⁹, בכדי לכוון להלכה.

כג. "ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה" — לאחרי הדרגא ד"נביאים" בלימוד התורה, באה דרגא נעלית יותר, בחינת "אנשי כנסת הגדולה" בלימוד התורה:

הדרכים ממש כמו דרך הילוך הרואה. דכל זה הוא כשהלימוד הוא לשם שמים, משא"כ כו', עיי"ש בארוכה.

(90) ב"ב קל, ב.

(91) ד"ה ו'ה' אמר תרס"ז (בהמשך תרס"ז

ס"ע תה) ואילך.

(92) סנהדרין צג, ב.

(93) שמואל-א יח, יד.

(94) וכמו הסיפור הידוע (ראה גם שיחת

אור ליי"ג ניסן תשמ"א) אודות "גדול" א' מן המתנגדים, שהי' סומך על הבנת שכלו, באמרו: "אנו [מצד "ענווה" הי' מדבר על עצמו בלשון רבים] לוקחים מאותו מקור שממנו לקחו המגן-אברהם, הבית-יוסף וכל הראשונים"!!! ... (מהנחה בלתי מוגה).

הגדול בלי הזכרת שמו של רבו — אף שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם (סוכה כז, ב). ואין לומר שהוא מפני שלא הי' לו אלא רב אחד (יבמות צו, ב), שהרי אמר "מרבתי" (סנהדרין סח, א). — משיחת יום ב' דחה"ש תשח"י סכ"ט ואילך (תו"מ חכ"ג ע' 56 ואילך). וש"נ.

(88) ראה בהמסומן בשד"ח כלל לא בשמים היא (כללים מע' האל"ף אות צד ואילך). ובכ"מ.

(89) ראה גם ביאור"ז שם, שאף שאין בערכנו להשיג למעלה כמו תנאים ואמוראים, מ"מ, בעת שאנו לומדים פשט ההלכה בטעמים שיסדו לנו התנאים ואמוראים, הרי זה כמו הסומא שהולך אחרי הרואה, שמכוון

איתא בגמרא⁹⁵, שאנשי כנסת הגדולה "החזירו עטרה ליושנה"⁹⁶. והיינו, שכשראו ש"עכו"ם מרקדין בהיכלו" פסקו מלומר "הנורא", מצד הטענה "אי נוראותיו". ולאח"ז, כשראו ש"עכו"ם משתעבדים בבניו", פסקו מלומר "הגבור", מצד הטענה "אי גבורותיו"⁹⁷. ואילו אנשי כנסת הגדולה חזרו והנהיגו שיאמרו "הגבור והנורא", כי "זו היא גבורתו כו' ואילו הן נוראותיו": בזה גופא ש"עכו"ם מרקדין בהיכלו וכו'" מתבטאת גבורתו ונוראותיו.

"אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה"⁹⁸; לימוד התורה הוא "היכלו" של הקב"ה.

אך יתכן לפעמים ש"עכו"ם מרקדין בהיכלו" — שהיצר הרע מתלבש בתורה ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה, ומנצל אותה כדי להטות רח"ל איש ישראל מדרך הישר. וע"ד פתגם אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁹⁹, אשר היצר הרע, נפש הבהמית, "יכול להיות נפש הבהמית ירא שמים" (א"צ פרומער נפש הבהמית), (וגם) נפש הבהמית חסידי¹⁰⁰. ואף שדבר זה גורם ליצר הרע עינויים קשים, אעפ"כ כדאי לו לסבול עינויים אלו לזמן קצר, שמא יעלה בידו עי"ז להטות איש ישראל מדרך הישר.

ובזה פעלו אנשי כנסת הגדולה, שאפילו כשמדובר אודות "עכו"ם מרקדין בהיכלו", שזהו העלם הכי גדול על אלקות¹⁰⁰, שע"י התורה גופא (ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד¹⁰¹) מנגדים רח"ל לאלקות — הנה לא זו בלבד שלא יתפעל מזה, ולא זו בלבד שלא יגרום אצלו העלם והסתור, אלא שיעורר אצלו את יתרון¹⁰² האור מתוך החושך כו'.

ולימוד התורה של "אנשי כנסת הגדולה" בא לאחר כל הדרגות

95 יומא טט, ב.

96 ושם, שלכן נקראו "אנשי כנסת הגדולה" (מהנחה בלתי מוגה).

97 ושם, "מתוך שידועין בהקב"ה שאמיתי הוא, לפיכך לא כיזבו בו", ואדרבה: לפי דעתם, אם יאמרו נוסח זה [שאמרו משה בשעה שהיו בני ישראל במדבר, והי' להם מן ("לחם מן השמים"), מים מבארה של מרים, וענני הכבוד היו משהצים את בגדיהם כו'] בשעה ש"עכו"ם מרקדין בהיכלו" — יש בזה משום חילול השם כו' (מהנחה בלתי מוגה).

98 ברכות ח, א.

99 וכהלשון בזה (ראה תו"מ חלו" ע' 121. וש"נ), שהיצר הרע מלביש את עצמו באיצטלא של משי (מהנחה בלתי מוגה).

100 נוסף על המבואר בארוכה במאמרי חג השבועות תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 212 ואילך) שכללות העולם הוא העלם והסתור על אלקות (מהנחה בלתי מוגה).

101 בתניא פ"ד ורפכ"ג מביא מאמר זה בשם זוהר, ובלקו"ת נצבים רד"ה כי קרוב מציין לעיין בזהר פ' בשלח ס, סע"א (וראה גם זח"א כד, א). — ולהעיר מתקו"ת ת"ו (כא, ב), ותכ"ב (סד, א).

102 ע"פ לשון הכתוב — קהלת ב, יג.

הקודמות: הבחינות ד"משה" עד "נביאים" — הם דרגות בלימוד התורה עצמו; ולאחרי כן באה הדרגה ד"אנשי כנסת הגדולה" — להמשיך את התורה בעולם¹⁰³, ובעולם גופא — עד ההעלם והסתר הכי תחתון, "עכו"ם מרקדין בהיכלו", להראות ש"זו היא גבורותיו וכו'", ולעשות מעולם זה דירה לו יתברך.

כד. וכזה יובן גם הטעם שהתנא מצרף באותה משנה את שתי הבבות — "משה קיבל תורה כו'" "והעמידו כו'" — כי, "והעמידו תלמידים הרבה" הוא בהמשך להחידוש דאנשי כנסת הגדולה: נוטלים את עניני העולם, רשות הרבים, שהם "הרבה" — היפך מקדושה שהיא אחדות, ומ"הרבה" זה עושים "תלמידים" — "למודי הוי"¹⁰⁴, עד לאופן ד"והעמידו" — שיישארו עומדים בקיום נצחי.

— אשר חושך העולם הוא ההיפוך מזה ד"הלכתא בעי צילתא כיומא כו' יום אורה כו'" (שם סה, א ובפרש"י). — ראה גם תו"מ ח"ט ע' 365 ואילך.
(104) ישעי' נד, יג.

(103) ואז מוכרחות ב' ההוראות דאנשי כנה"ג: לעשות סייג לתורה, וע"ד מרז"ל (עירובין ו, א. וש"ג): "בקעה מצא (ולכן) וגדר בה גדר". וכן ההזרה והוו מתונים ברין, כי "לא תמצא במחזרין בעירות כו'" (שם נה, א ובפרש"י); ובפרט בנוגע לפס"ד